

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1994 m. vasario mėn. 5 / February 5, 1994

Nr. 25(5)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Ne vien tik dideli skaičiai

Norim ar nenorim, o didelių skaičių išeivijos laikotarpis bėsta prieš visų akis regimai. Vargu ar galėsime (vargu ar jau galim) tikėtis tų „atlaidinių“ dainų ir šokių švenčių su tūkstančiais dainuojančių ir šokančių ir su dešimtimis tūkstančių žiūrovų. Vargu ar galėsime toliau dar girti šimtais gyvųjų organizacijų, tikrai dirbančių visuomeninių, o ypač kultūrinių darbų. Neprisiskausim ir šimtus lietuviškų parapijų. Perpildytas literatūros vakarų, teatrų ir koncertų sales jau beveik sunku įsivaizduoti. O norint, kad būtų kitaip, jau reikėtų mokėti per didelę kainą, reikėtų, Dieve neduok, naujo pasaulinio kataklizmo ir naujo bėglių siūbtelėjimo į šį kraštą. Bet apie tai geriau negalvokime, pažiūrėkime, kas šiose besikeičiančiose aplinkybėse nepadarėta ir kas dar galima padaryti, nesigardžiuojant vien tik dideliais skaičiais, bet ir nekrinant ir pesimistinę, beviltišką balą.

Turbūt jau nesustabdysim tu didžiulių kompaktiškų lietuvių telkinių irimo ir pavienio skaidymosi po visą Ameriką ir Kanadą. Visi „sinjorai“, galima sakyti, gerai žino, kas jų laukia. O jų palikuonys, profesijų, darbų ir kitokių gyvenimiškų realiųjų verčių, barstosi po visą žemyną pavieniai, tik retai šeimyniniais būreliais apsijungdami. Ir tokie apsijungimai gali būti tikri lietuviškos žiburėliai, jeigu juose yra kalbama ne vien apie mašinas, nuosavybes ir biržas. O įsiliepiama pozityviai į Lietuvos ir lietuvių kultūrinius bei kasdieninius, gyvenimiškuosius rūpestius. Tokių pozityvių atsiliepiamų jauniesniųjų kartose jau girdime ir matome. O ir pavieniai mokslo, kultūros bei verslo žmonės, giliau įleidę šaknis į gyvenamo krašto atitinkamus kodus, aplinkybės susiklosčius ir turint noro, kiek daug gali padaryti savo įtaka Lietuvos labui ir lietuviškos gyvastiesiui. Tokių dėka net visai iš svetimų šaltinių gali ateiti moralinė ir materialinė parama Lietuvai ir lietuvių. Ir tokių pavyzdžių jau yra. Suprantama, anų pavienių susipratėlių gal ir negalėsime skaičiuoti tūkstantiniais skaičiais. Bet šitokiam žaidime susipratęs šviesuolis profesionalas

pasaulyje savo užimtose pozicijose savo tautai ir protėvių žemei gali padaryti daugiau negu tūkstantis abejingųjų. Tad reikėtų anų įtakingųjų paieškas kokiais nors būdais sustiprinti. Beveik tikra, kad tokių irgi nebus tūkstantiniai skaičiai. Tik labai svarbu, kad čia vienas atstotų tūkstantį. O tokie stebuklai, kaip rodo vakarietiškas politinis, visuomeninis ir kultūrinis gyvenimas, yra galimi. Reikia tik ugdyti ir paskui surasti stebukladarius.

O jų labai reikia, nes dar yra apsiečiai darbu, kurie tegali būti padaryti dabartinėje situacijoje tik išeivijoje. Sakysim, 50 metų čionykštės kultūrinės ir įvairios kūrybinės veiklos rezultatų profesionalus susumavimas atitinkamuos leidiniuose. Bet kas tuo rūpinsis ir kas tokį būtina, tačiau nepelningą leidinį leis?

O reikia daryti taip, kaip ir visur yra daroma. Štai ir Lietuvoje dabartinėse leidyklų ir pirkėjų aplinkybėse tokios tautos gyvastiesiui būtinos knygos leidyklų yra spausdinamos, kai jas dotuoja Kultūros ir Švietimo ministerija. Mūsųose tą rolę galėtų atlikti piniginiai fondai. Gražų pavyzdį jau turime. Tai Lietuvių Fondas, apmokėjęs visas paruoštas ir leidybos išlaidas koautoriškai ir paminklinei knygai *Lietuvių egzodo literatūra 1945-1990*. Kodėl negalėtų būti ir *Lietuvių egzodo muzika 1945-1995* ir *Lietuvių egzodo dailė 1945-1995*. Išėtų net gražiau – lygiai 50 metų laikotarpis. Dar yra šias kultūros sritis gerai perimančių vyresnių ir jaunesnių žmonių. Ranka dar pasiekiami čia archyvai, galerijos ir visa tai aprašiusi periodinė spauda. Jeigu Lietuvių Fondas ir toliau būtų šiam analoginiam reikalui palankus, tai ir lietuvių tautos kultūrinio gajumo istoriją būtų įterptos tikrai paminklinės, niekieno kito neprašytos knygos. Skaičius ir vėl nedidelis – tik trys knygos. Bet jos amžinai būtų visokeriopa prasme matomos tūkstantinėse knygų lentynose.

Taigi reikia tik kompetentingų, tokius veikalus parašančių ir suredaguojančių žmonių. Paieškokime.

k. brd.

VYTAUTAS A. JONYNAS

Prancūzų poeto ir dramaturgo Oskaro V. Milašiaus asmenybė ir kūryba yra palyginti gerai pažįstamos skaitančiajai vyresnės kartos išeivijai. Gal net geriau, negu prancūzų skaitytojams. Ir tai nuo Nepriklausomybės laikų.

Faktiškai juk ne to, jam prieglobstį ir pilietybę suteikuso krašto intelektualai, bet lietuvis (Dr. J. Grinius) pirmasis suskato rašyti disertaciją apie Milašių. Ir vėliau domėjimasis juo Lietuvoje neatslūgo. Kas be ko, ji palaikė Antano Vaičiulaičio išverstieji veikalai: pjesė *Miguel Manara* ir lyrikos rinkinys *Septynios vienatvės*. Taip pat jaunųjų doktorantų Genovaitės Židonytės-Vėbrienės ir Aldonos Šlepetytės akademiniai darbai. Rasit dar kritikų smalsavimai įžvelgti Milašiaus įtaką kai kurių žemininkų lyrikai.

Kaip bebūtų peržvelgus *Lietuvių išeivijos spaudos bibliografijos* tomelius akivaizdu, kad mūsų visuomenė buvo reguliariai informuojama apie Oskaro V. Milašiaus Bičiulių Draugijos *Sąsiuvinis*, poeto minėjimus, ar naujai aptiktą archyvinę medžiagą. Vien 1970-1979 m. laikotarpyje būta L.I.S.B. apie penkiasdešimt nuorodų į to pobūdžio rašinius bei straipsnius.

Visai kita, diametraliai priešinga padėtis buvo pavergtoj Lietuvoje. Išstius dešimtmečius Milašiaus kūryba buvo tenai samonin-gai, akiplėšiškai ignoruojama. Tiesa, 1969 metų *Poezijos pavasaris* išspausdino kelių Milašiaus eilėraščių vertimus, padarytus Albino Žukausko ir Tomo Venclovos, bet šiaip leisti na tvirtinti, kad krašte gyvenantieji turėjo išlaukti 1980 m. dešimtmečio pradžios, kol aptiko pirmą objektyvesnį ir išsamesnį Oskaro V. Milašiaus kūrybos įvertinimą Vytauto Kubiliaus knygoje *Lietuvių literatūra ir pasaulinės literatūros procesas* (Vilnius, Vaga, 1983).

Paradoksalu, bet labai siauram žmonių rateliui tenai Milašiaus pavardė, pasirodo, buvus pažįstama iš kitur. Iš buvusių Gulago kankinių išsipasakojimų ir pagrindinės spaudos. Kaip patiriam iš Prano Antalkio (Mikalausko) straipsnio „Don Pedro pagrindinė leidykla“, pasirodžiusio *Nemuno* 1990 m. 10-tam numeryje, paskutiniaisiais Lietuvos vergijos dešimtmečiais buvo kilusi mintis įsigyti ir paskleisti savilaidos keliu Milašiaus brošiūrėlę, aiškinančią Apokalipsę. Kai pasirodžius Paryžių Milašiaus *Raštų* VII-tam tomui (*Ars Magna*) tas leidinėlis nebeliko bibliografinė retenybė, jo tekstas buvo išverstas (laisvokai) ir paskleistas „dešimties egzempliorių tiražu“. Ir tai su persėjimu: „Šis raštas nedaugeliui“.

Toks įslaptinimas gali atrodyti vakariečiui patetišku, jei ne vai-kišku, bet tenka prisiminti tu

Nauja studija apie Oskarą V. Milašių

Laimono Tapino *Septynios vienatvės Paryžiuje*

O. V. Milasius - Milasius.

dienų atmosferą, slapstus žmonių lūkesčius. „Kai kas“, rašo Pr. Antalkis, „tuos pranašavimus išjuokė. Kiti skaitė ir džiaugėsi; skatino keista atbudimo, išsivadavimo viltis, kad Lietuva tapsianti Šiaurės Atėnais. Taigi, šviesos, ramybės, laisvo mąstymo šalimi“.

Nenuostabu, kad artėjant išsivadavimo valandai, palaisvėjus cenzūros varžtams, Milašiaus pavardė išnirė vėl viešumon iš pačių pirmųjų *Šiaurės Atėnų* pranašysčių teikėjo. Vėl buvo cituojama Apokalipsė, rodanti vakariečiui patetišku, jei ne vai-kišku, bet tenka prisiminti tu

kartoja faktus, kurie buvo išeivijai žinomi iš 1977 m. *Metmenu* talkis, „tuos pranašavimus išjuokė. Kiti skaitė ir džiaugėsi; skatino keista atbudimo, išsivadavimo viltis, kad Lietuva tapsianti Šiaurės Atėnais. Taigi, šviesos, ramybės, laisvo mąstymo šalimi“.

Visus tuos dalykus prisiminus, neužginčijama ir miela staigmena blykstelė naujas Milašiaus parkeliavimas į namus. Šiuo kartą Lietuvoje gyvenusio, brendusio, ilgą laiką jokių Europų nemačiusio rašytojo atkaklaus ir kruopštaus darbo dėka. Neseniai Kaune išėjusios naujos Milašiaus biografijos dėka. Pavadinata jina *Septynių vienatvės Paryžiuje* vardu, o jos autorius yra ne kas kitas, kaip Laimonas Tapinas. Tas pats Tapi-nas, kuris prieš porą metų nuste-bino skaitytoją savo brandžia monografija apie aktorių Bronių Babkauską: *Medyje angelas verčia*. Ar ši išsami, apgalvota monografija apie aktorių Bronių Babkauską: *Medyje angelas verčia*. Ar ši išsami, apgalvota monografija apie aktorių Bronių Babkauską: *Medyje angelas verčia*. Ar ši išsami, apgalvota monografija apie aktorių Bronių Babkauską: *Medyje angelas verčia*.

Visų pirma šiuo metu Lietuvos kultūriniam gyvenime didelė sausra. Vertingusių knygų kaip

ir nėra. O Tapino veikalas įdomus jau tuo, kad jis provokacija. Tai vienintelis kartas, kai lietuvis beletristas imasi temos, kurią pagal visus fizikos, biologijos, chemijos ir kosmologijos dėsnius privalėtų traktuoti Prancūzijos intelektualai.

Žinoma, leistina pripažinti Tapinui gerus žurnalistinius sugebėjimus, neeilinį talentą; juo labiau, kad jis tai įrodė *Angeliu*. Bet tos apybraižos objektu buvo aktorius Bronius Babkauskas – beveik žemietis, maždaug tos pačios kartos pilietis, kurį daugiau mažiau intymiai pažinojo galybė gyvų liudininkų.

Sulenkęs Lietuvos didiko ir žemo luomo žydaits Miriam-Rozalijos meilės vaisius – Oskaras V. Milašius – pernelg sudėtingesnė, persisukusi, „kontroversinė“, kaip nun mėgstama sakyti, būtybė. Be to skendėjanti dievai žino kur žilos senovės ūkanose. Negi lietuvių, ir dar nestudijavusio romanistikos, nosiai atskleisti įtikinamai jo gyvenimo vingius – tikiųjų įsitikinimų skaidrį ar žemiškų nuopolių gelmes, jo ekscentriškus polinkius maišytis tai homikų ir komikų, medikų ir pedikų šutvėse, tai su-

kuopelėse. Itikėti šarlatanų pailtais ar pačiam prasimanyti neįmanomas savas teorijas apie žydų kilmę iš iberų.

Ar pavyko Laimonui Tapinui įveikti tuos „handikapus“, kaip sakyti žmonės Lietuvoje, kuo giminiga, panaši, prilygstanti kitų autorių sukurto Milašiaus apybraižom, ar kuo už jas pranašesnė yra L. Tapino studija, pačiu pirmuoju klausimu, užklumpanti skaitytoją, tik ką atsivėrus knygą. Juo labiau, kad bematant ji pasigauna kitos abejonės bei neaiškumai. Bene pirmiausia faktas, kad knygos metrikeje veikalas pavadinamas ne biografinės, ar „apybraižos“ vardu, bet jam prisegama nieko nesakanti „dokumentinės prozos“ etiketė. Atvirai kalbant, absoliučiai netinkanti, kadangi dokumentų kaip tokių, ar jų sąrašo, *Septynių vienatvės Paryžiuje* leidinyje nėra. Nėra jokios bibliografijos, jokio formalaus naudotų šaltinių sąvado. Nėra bibliografinių nuorodų puslapių parašėse, išskyrus vieną kitą pažymą, kad cituojamos ištraukos verstos Valdo Petrausko, Antano Vaičiulaičio ir t.t.

Tiesa, aptardamas „Pabaigos žodyje“ savo trejų metelių pareikalavusį triušą, „kaupiant kruopelytę po kruopelytės kas žinoma apie Milašiaus gyvenimą“, Tapinas pasisako naudojantis „gausiais O. V. Milašiaus laiškais Paryžiaus Nacionalinėje Bibliotekoje, Jacques Doucet literatūrinėje bibliotekoje, Vilniaus Martyno Mažvydo, universiteto bibliotekoje, Mokslo akademijos rankraštynuose, Vilniaus Valstybiniame archyve saugoma medžiaga. Toliau Tapinas sakosi skaitęs kitų rašiusiųjų memuarus, neįvardindamas vienok jų knygų pavadinimų (o juk galėjo būti kelios) ir sakos išgliaudęs „to meto lietuvių ir prancūzų periodiką“.

Visa tai neabejotinai įspūdinga, bet ne kažin kaip konkretu.

Kodėl autorius pašykstėjo skaitytoji bibliografijos, apsunkindamas recenzento darbą ir nusi-skriausdamas save patį, nes snobų mokslininkų akimis jo darbas gali būti palaikytas „nerimtu“, ne visiškai aiškiu. Buvo, tiesa, laikai, kada kai kurie biografai rašytojai kaip pvz. André Maurois, Stefan Zweig'as ar rasit koks Mirko Jeluziūt nepaisė reikalavimų paskelbti naudotus šaltinius. Bet mūsų laikais toks elgesys retenybė. Beveik neįsivaizduojamas. Net ir tokio Henri Troyat biografiniai veikalai, skiriamieji skaitančiųjų masėm, juos turi. Nes iš tikrųjų, kaip skaitytojai susivaikyti, ar autorius operuoja seniai paneigtą faktų versijom, ar esama jo kūrinys originalių atodangų? Kuo jis pratęsias kitų Milašiaus biografų, kaip, sakysim, tokio Jacques Buge ar J. Bellemin-Noel kompiliaciją? Čia gi net ir tais atvejais, kai Tapinas prisipažįsta naudojantis vieno kurio autoriaus, pvz. Czeslavo Miloszo, memuarais, skaitytoji vis vien neaišku, ar jis bus išgliaudęs visas, ar tik vieną jo knygą. Pagaliau, kaip recenzentui nustatyti, ką jis lesiodamas išnaibė, ką paliko?

Visus tuos priekaištus šitaip išsakius (jų bus ir daugiau), džiugu konstatuoti, kad iš viso mūsų dūsavimai be pagrindo. Tapino

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Ne vien tik dideli skaičiai • Nauja studija apie Oskarą Vladislavą Milašių: Laimono Tapino *Septynios vienatvės Paryžiuje* • Oskaro V. Milašiaus poezija: Antano Vaičiulaičio vertimai • Pokalbis su laureatu skulptorium Vytautu Kašuba • Atokiau nuo epicentro • Nauji leidiniai

Nauja studija apie Oskarą V. Milašį

(Atkelta iš 1 psl.)

knyga nei senamadiška, nei pirmatūrių nuoviras. Savo sukirpimu ji, tiesa, primena Henri Troyat biografijas ta prasme, kad ji skiriama ne siauram specialistų būreliui, bet vadinamam „eiliniam skaitytojų“, grožinės rašties mylėtojų, pirmakursiams studentams... Ir turint omenyje tą „adresatą“, Tapino apybraiža atrodo kaip talpus ir kartu išbalansuotas veikalas. Svarbiausia ne nuobodus ne anemiškas, kaip daugelis ankstyvesnių apybraižų apie Milašį, o ypačiai straipsnių periodikoje. *Septynios vienatvės Paryžiuje* parašytos lakiai, gyvai, su protarpiais švelnia ironija.

Dalinai jų pranašumas paaiškintinas tuo, kad autoriaus objektu buvo siekiamybė parodyti Milašius, kaip svečio šioj žemėje, gyvenimo trajektoriją visu plothi. Užtat jam neteko užsivartį į siauros specializacijos, kaip pvz. literatūrologo, semiologo ar kokio „oneirologo“ kertele. Nereikėjo prašnekti universitetinės naujakalbės žargonu ar puikuotis jo įvaldymu. Aplamai Tapinui pavyksta perdėm išlaikyti laisvo pašnekiesio su skaitytoju stilijų kiek savanaudišką, bet neapsunkintą jokiom įmantrybėm. O tai nereiškia, kad paprasta, nemaninga jo kalba nebūtų užgriozdinta kitokio pobūdžio piktžolėm ar duženom. Dievai žino iš kokių mažaraščių aparachų šnektos jie atkeliavę mūsų gyvojo kalbon, bet Tapino tekstą dažnai dusina kerėbliskis svetimžodžiai, kaip pvz. „odiosinis“, „ažiotažas“ (šurmulio prasme), „debošas“, „oficiantas“, „kašnė“ (cachenez), „grandai“ (didikai), dueliantas (dvikovininkas), „ekzersaisai“. Tarytum būtūmėm paskutiniai ubagai, neturėtume jiems lietuviškų atatikmenų. Kurioziska tačiau, kad visi tie žodžiai, išskyrus „dueliantą“ ir „ekzersaisus“ yra *Tarptautinių žodžių žodyne* (Vilnius. Vyriausioji Enciklopedijų redakcija, 1983 m.), atseit yra Lietuvos kalbininkų aprobutuoti, nors nebūtina persami.

Nemažiau išeivijos skaitytoja vargina ir kita, matyt iš pečenų kalbininkų mokyklos pasisavinta manija rašyti svetimvardžius fonetine rašyba. Tiesa, yra pridėtas knygos pabaigoj tų barbariškų formų sąrašėlis su atatinkamais prancūziškais vardais, bet skaitytojai yra tikra kankynė nuolat dairytis tenai. Nėgana to „kaukių baliaus“, Tapinas prasimano ir kitokių lietuvinimus. Taip pačioj knygos pradžioj sužinome, kad Milašiai atvažiavo su sūnum į kažkokią Nordo stotį. Ne iš karto susigaudom, kad čia kalbama apie Šiaurinę Paryžiaus stotį. Anglai, amerikiečiai, vokiečiai ir t.t. būtų šiuo atveju rašę paprasčiausiai „la Gare du Nord“. Panašiai sudaryta ir „Orsėjus krantinė“ (Quai d'Orsay).

Grįžtant prie knygos visumos, prie samprotavimų, kuo ji panaši ir kuo skirtinga nuo kitų rašinių apie Milašį, tektų išskirti, neįsiviliant į detales, šiuos pagrindinius dalykus:

Nėra abejonų, kad kaip kompiliacija *Septynios vienatvės Paryžiuje* yra gimininga kitų autorių biografioms ar enciklopedijose aptinkamiems straipsneliams. Pastaruosius ji neretai papildė ar sumala į nieką, kaip pvz. bostoniškes *Lietuvių enciklopedijos* rašinį. Išnyrantis Tapino knygoj Milašiaus portretas yra tačiau nepalyginamai niuansuotesnis, savitesnis ir humaniškesnis, gal ypačiai dėl Petro Klimo dienoraščio, Česlos Miloszo atminimų nuotrupų.

Kadangi Tapinas naudojosi, kaip jis prisipažįsta, kai kurių asmenų nepaspaudintais memuarais bei dienoraščiais, kadangi jis

siekė sukaupiti viską, viską, viską, kas žinoma apie Milašiaus gyvenimą, protarpiais pasitaiko biografinės smulkmės. Bet aplamai laikmečių fono piešinyje nesama užmurzinimo. Labai panašiom, tik galbūt dar tamsesnėm spalvomis toji drobė yra piešiama ir prancūzų studentijai skirtuose vadovėliuose, kaip pvz. vienam iš naujesniųjų Marie-Claire Bancquart et Pierre Cahnė *Littérature française du XX e siècle* (Paris PUF, 1992).

Ta proga gera prisiminti, kad nors Tapinui tenka knygoj suminėti ir aptarti Milašiaus rinkinius bei draminius, teosofinius, kabalistinius veikalus, jis juos apsašo bendrais bruožais, dažniausiai papasakodamas juos recenzusių mintis, nebrukdamas savo kategoriškų teiginių. Išskyrus galbūt vieną, būtent, kad „Milašius nėra sukūręs nieko, ko pats nebūtų išgyvenęs. Jo kūryboj yra negailėstingai, be gėdos, be sąžinės priekaištų apnuoginta realybė — ir tai, kas galėjo būti, nutikti, ko jis aistringai gaidė (p. 88).

Šiuo atžvilgiu pernelyg įžvalgesnė Milašiaus, ypač jo filosofinės poezijos, analizė aptinkam Vytauto Kubiliaus studijoje *Lietuvių literatūra ir pasaulinės literatūros procesas* (1983), palydimoj, tarp kitko, išsamios bibliografijos. Šiuo tekstu, atrodo, Tapinas nepasinaudojo, nors nebūtų pakenkę jo knygai perimti, kas ten sakoma apie Milašiaus itaką mūsų poetams — Vytautui Mačerniui, Albinui Žukauskui.

Priešingai prancūzų autorių rašinims, kuriuose Milašiaus darbinimas diplomatinėj tarnyboj aptariamas dažniausiai viena pastraipa, jei ne sakiniu, Tapino veikale Milašiaus vaidmeniu Lietuvos interesų gynboj skiriamas 200 puslapių. Juose detalai atpasakojamos įvairių derybų eigos, nuogai atidengiamos įvairių valstybių klastos paversti Lietuvai Lenkijos protektoratu ar kolonija. Žodžiu, tai labai įtaigiai parašyta pirmųjų laisvės dešimčių Lietuvos istorija, su kuria susipažinti niekam ne per vėlu. Kai kuriais atžvilgiais esama toje kovoje už „de jure“ pripažinimą daug panašumų su padėtimi, kada neseniai vien šaunioji Islandija pripažino Lietuvai teisę gyventi.

Kaip minėjom, autorius sakosi „Pabaigos žodyje“ idėmiai peržvelgęs ano meto lietuvių ir prancūzų spaudą. Antroji knygos dalis — „Diplomatas“ — aiškiai įrodo, kad tai jokios pagyros, joks skardenimasis. Sukaupta dokumentinė medžiaga imponuoja savo gausa. Bet dar labiau imponuoja Tapino talentas sukurti iš šios margos, sprangios ir sausos medžiagos puikias, kupinas įtampos vinjetes bei sceneles, įtaigiai atkuriančias to nervų karo poveikius į mūsų delegacijos narius, replikuojant lenkų ponaujai ar stengiantis palenkinti savo pusėn ano meto politikos galiūnus.

Nemažiau vaizdžiai parašyti užgaunantys sentimentalumo stygą puslapiai, kuriuose aprašomos Milašiaus kelionės į Lietuvą ir atkuriami tuometinio apšepusio Kauno vaizdai:

„Milašius vedžiojo bičiulius (grafą Prozorą ir jo dukrą, įamžintą garsiam Matisse'o paveiksle) po miestą, rodė, ką žinojo, nors, tiesą sakant, kažko ypatingo parodyti ir neturėjo. Bažnyčios, senamiestis, visus sužavėjęs Čiurlionis. Vieną vakarą užklydo į Micevičiaus slėnį. Oskaras įsivandinęs emė pasakoti apie poetą gyvenimą Kaune, o čia pat krūmuose visai nesivaržydamos mylavosi porėlės, mėtėsi sudaužyti buteliai ir šiukšlės.

...Žaliakalnyje jie iki ašarų susijaudinę klausėsi vasaros estradoje jaunulius, kurie dainavo liaudies dainas. Vakarieniau-

Oskaras Vladislavas Milašius spetyniolikmetis

davo paprastai „Metropolije“. Su šypsena žiūrėjo į neįprastą maistą ir į jauną oficianą, vakarykštį kaimietuką, kuris kas vakarą kovėsi su jų sąskaita, rašė, braukė, rašė, iš nevilties taršydamas savo šviesius plaukus“ (p. 336).

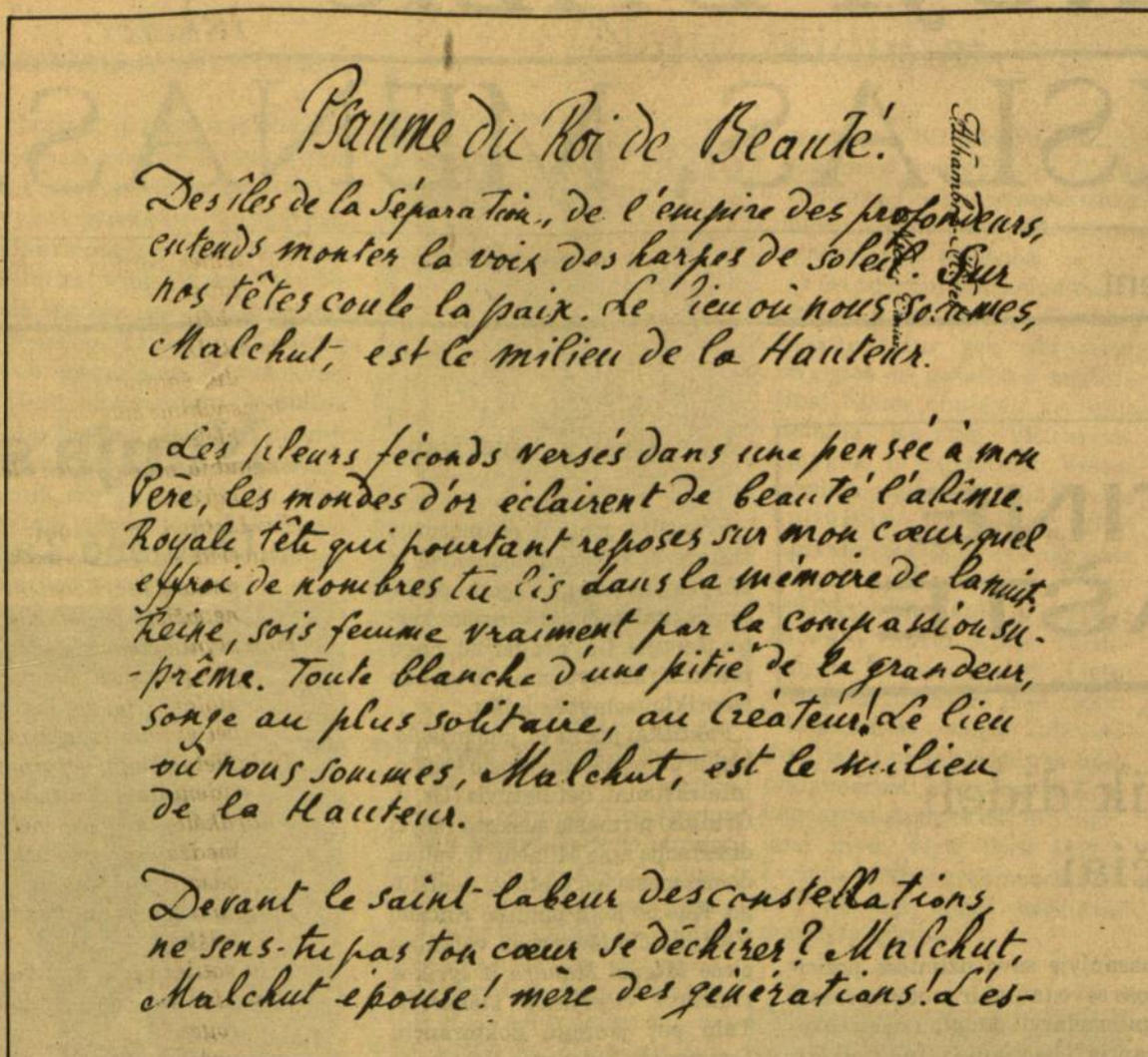
...Palanga pasirodė laukinė, visai nepanaši į Europos kurortus. Gatvės buvo neapšviestos, dulketos. Tik grafo Tiškevičiaus parkas nustebo savo grožiu ir tvarka... (p. 338).

Nenuslepama nuo skaitytojo, kad nuo pat pradžių Lietuvos pasiuntinybėj nestigo intrigų ir veikale Milašiaus biografijose. Nėra jose minimos nei poeto pastangos supažindinti pasaulį su Čiurlioniu, su tautosaka. Tiesa būna kartais paminimi Milašiaus daryti pasakų vertimai, bet vėlgi konkrečiau nepasisakant apie jų meninę vertę. Tapinas apie tai užsimena, nors mažiau išsamiai negu Vytautas Kubilius.

Nedrįsčiau tvirtinti, kad mano ispūdis nėra klaidingas, bet skaitydamas *Septynias vienatvės Paryžiuje* aptikau nemažai dalykų, kurie pasirodė man nauji, negirdėti, nors gal iš tikrųjų buvo apie tai užsiminta ir kitur. Manding šio reiškinio priežastim yra stiliaus dalykai, Tapino pasakojimo sklandumas, laisvumas ir įtaigumas.

Lietuvos Pasiuntinybės Prancūzijoje personalas 1931 metais. Oskaras V. Milašius sėdi pirmoje eilėje trečias iš kairės.

Oskaro V. Milašiaus rankraščio faksimile

Iš tikrųjų Laimonas Tapinas leidžia sau visokį šmaikštavimą, visokias digresijas, užbėgimus į priekį, filmo juostos sulaikymą, minties pailiustravimą anekdotu. Tą jo rašymo manierą norėtusi pailiustruoti šiuo pavyzdžiu. Vienoj vietoj autorius sako, kad jam pavykė aptikti archyvuos reto įtaigumo laišką, kurį rašė poetas Max Jacobas žavingajai ir nuodėmingai salonų liūtei Nathalie Clifford-Barney. Tame raštuželyje komentuojama Milašiaus filosofinių gilmenų poezija. L.

Tapinas komponuoja savo pasakojimą kone kubistiniu principu, trijų matavimų piešiniu, kuriame kaitaliojamos epochos, „užšokama į priekį ir vėl grįžtama atgal“.

„Ir dar žinome, kad Žakobas prisimins Milašį prieš pat karą 1939 metų vasarą. Jis draugavo su Natali Kliford-Barnė, garsiojo literatūrinio salono šeimininke, pas kurią rinkdavosi visos Paryžius. Apie tai mes dar ne sykį kalbėsime. Maksas regis jai davęs paskaityti eilių, bet numaidamas, kad jo keistas vizijas suprasti bus nelengva bando laiške kažką išaiškinti sau būdingu stilium, vadinamas tuos eilėraščius „nesamoniškus“.

„Atrodo, yra dvi nesamonių rūšys: paprastos ir dvigubos. Paprastos supranta tik autorius ir niekas daugiau. Dvigubų nesu-pranta net jis pats. Tikiuosi, Jūs suprasit mano nesamones, nes Jūs suprantat net Milašį“.

„Jau 40 metų mudu su André Salmonu reklamuojame didžiojo Milašiaus unikalumą, bet aš jo

rūstiuose „Slėpiniuose“ nesu-prantu nieko“.

O po to prasidės karas, Maksas Žakobas bandys slėptis benediktinų vienuolyne, bet hitlerininkai jį ten suras, ir poetas mirs Dransio koncentracijos stovykloje, likus kelioms dienoms iki išvadavimo.

Bet mes dėl begėdiškai užbėgom į priekį... Visi tie liūdni dalykai dar toli — Milašius dar net negalvojo apie savo „Slėpinius“, Maksas Žakobas dar gyvas ir sveikas, pilnas savo keltiško ir žydiško humoro. „Closerie“ kilno-te kilnojasi. Kas geria, kas bučiuojasi, kas kažkam kažką šaukia į ausi... Nebeaišku, kas su kuo atėjo, kas kur sėdi.

Salmonas akimis ieško Milašiaus... A, štai jis, greta jo sėdi jauna graži moteris, o iš kitos pusės — Apolineras. Milašius užsidedęs pasakoja pikantiškas istorijas iš Puškino gyvenimo, kurios, Salmono manymu, jis išgalvoja žodis žodin... Moteris klausosi, užmiršusi laiką. Gi-jomas kvatoja net pasišokinėdamas. Oskaras stebėtinau mokojo elgtis su damomis, čia pat improvizavo žavias istorijas, kurios jaudino jas ir žavėjo... Bet netrukus iš tylinti gražuolė kažkur dingsta, o Milašius su Apolineru, įsigilina į savo genealogiją ir atranda, kad jiedu beveik giminės — abu kilę iš senų senų lietuvių bajorų, kone didžiųjų kunigaikščių. Na, kaipgi tokia proga neužsisakyti dar po stikliuką...“.

Ar ne vaizdžiai perteikiama paryžiečių gyvenimo filosofija: „Gyvenk sau ir netrukdyk ki-

tiems“ (Live and let live). Ar ne įtaigiai pavaizduojamas nerūpestingas poetų gyvenimas, bet taip pat ir jų veidmainystė, nesuvaltingas užgaidos nudaigoti koncertą? Ar ne sėkmingai pasinaudojama ta proga priminti skaitytojui, kad, ko gero, ir Guillaume Apollinaire galėjęs turėti lietuviško kraujo? Ar ne subtiliai daroma užuomina, kad ir Milašius galėjo ištikti Max Jacobo likimą? Kaip žavingai, elegantiškai suvaro Jacobas peilį Milašiui į tarpumentę, dievažydamasis esąs jo gynėju ir populiarizatorium! O tačiau, kai pagalvojai, juk jų gyvenimai buvo gerokai panašūs. Abu buvo perkrikštai, abu viengungiai, nors Max Jacobas dar turėjo priedo problemų su vadinamąja „lytine orientacija“, abu turėjo antgamintinius pergyvenimus. Prancūzų istorijoj tačiau Max Jacobo ir Guillaume Apollinaire'o pavardės minimos, kur kas dažniau įvairiuose memuaruose negu Milašiaus. Priežastis paprasta. Tiek Jacobas, tiek Apollinaire'as artimai draugavo su to meto dailininkais, priklausdami vadinamajai Picasso Gaudai. Milašiaus toji modernizmo srovė nepagavo ir savo verpetus. Jis liko atsiskyrėliu, viduramžišku fantastu.

Ne visai įtikinamai tačiau šiuose puslapiuose skamba vienas sakinelis. Būtent, kad „Oskaras stebėtinau mokojo elgtis su damomis.“ Kažkaip nesinori patikėti. Iš ankščiau rašytų knygų susidarydavo veikiau skirtingas vaizdas. Būtent, kad jis būdavo poniučių, aukštos visuomenės damų globojamas, priimamas, bet kokių nors aferų neturėjęs. Tik jo pjesės išvydavo rampos šviesą jų rezidencijose. Tapino knyga šiuos dalykus nušviečia kiek kitaip. Pasirodo, kad Milašius buvo vienu metu įsimylėjęs iki ausų vieną jaunutę žydų kilmės merguželę Emi von Heine-Geldern vardu, vėliau ištėkėsią už kažkokio kilmingo žmogelio su dar dvigubai ilgesne pavarde. Poetas aiškinesis, kad jo romanso sudaužius atvykusi į Marienbadą jo motina. Tapinas tą versiją paneigia.

Pasirodo taip pat, kad Milašius buvo konkrečiau, apčiuopiamiau suartėjęs ir su savo draugo našle Jeanne Vogt. Netgi jai dovanojęs šeimos žiedą su herbu. Bet ir vėl tas romanėlis pasibaigęs nei šiaip, nei taip.

Bet idomiausia moteriška figūra, išryškėjanti *Septynių vienatvės Paryžiuje* puslapiuose yra Nathalie Clifford-Barney silueta. Jos portretą Tapinas piešia drąsiais potėpiais. Net, sakytu-

mėme, neįprastu lietuviui ekspresyvumu, jei čia nepaaiškėtų, kad Tapinas plačiai naudojosi, kaip šaltiniu, Francois Chaponno knyga —

„Čia numetusi rūbus šoka būsima prancūzų literatūros klasikė Koletė, čia ant balto arklio po parką nuogomis krūtėmis švaistosi profesionali šokėja iš Olandijos Mata Hari. Aplink Natali susiburia tą pačią meilės religiją išpažįstantys Paryžiaus gražuolės: miuzikholo „Folies Bergère“ karalienė Lijana de Puži su madonos veidu, maža rudaplaukė poetė Liusi Delariu, atstūmusi būsimo maršalo Peteno ranką. Vyrų, o juo labiau garsių, čia dar mažoka, nebent keistoka matyti šešiasdešimties metų rašytoją Anatolį Fransą ir vieną kitą žymesnį aktorį...“

1909 metais mis Barnėj nusiperka žavų režanso stiliaus namą Žakobo gatvėje, jau turintį gražias meilės tradicijas, mat kadaise didysis Rinasas jį buvo nupirkęs savo meilužei aktolei... Čia Natali pradeda penktadieniais priiminėti svečius — visų pirma literatus, nes žaviųjį namų šeimininkė pati irgi eiluoja, rašo dramas ir romanus. Bet mis Barnėj to mažai — jai reikia tikros šlovės, ji nori nei daugiau, nei mažiau — būti Paryžiaus meno pasaulio karaliene! (...)

Mis Barnėj salone penktadieniais susirenka netoli šimto garsiausių Paryžiaus poetų, dailininkų, diplomatų, mokslininkų, kurie vienas per kitą veržiasi nors minutę pasikalbėti su „nepakartojama Natali“... Kas juos traukė prie šitos moters? Jos žavesys? ...Taip, ji buvusi labai graži — moteriškos figūros, taisyklingų veido bruožų. Prie Natali kviečių spalvos ilgų plaukų ir žydrų akių nuostabiai tiko šviesios kreminės sukniš. Bet ar maža buvo Paryžiuje ir kitų gražuolių?... Į Barnėj saloną menininkus traukė jos sugebėjimas kurti laisvą ir šiltą atmosferą, kur kiekvienas jautėsi šauniai. Bet ir to dar buvo mažai. Natali turėjo retą sugebėjimą įtikinti vyrus, kad tik ji viena supranta jų protą ir talentą, kad tik jam vienam yra skiriamas ypatingas dėmesys. Daugiau prisiklausiusi negu apsisikačiusi Natali betgi puikiai žinojo, kas domina kiekvieną jos svečią, mokojo dėmesingai išklausyti, o jei reikėjo — ir padėti. Bet svarbiausia, matyt, buvo tai, kad bendraudami su ja šie vyrai pasijudavo esą didesni už save pačius... Būdavo tikri, kad tik jie vieninteliai iš tikrųjų supranta šitą žavią, protingą ir kiek paslaptingą moterį. O kuriam vyrui tai nėra malonu!... „Aš myliu jus ne tokią, kaip visi mano, ir net ne tokią, kuo jūs pati save laikot“, — su žaviu naivumu mis Barnėj rašė vienas įžvalgiausių Paryžiaus protų poetas ir matematikas Polis Valeri... To Natali ir siekia — meilę yra gyvenimo tikslas, jos religija. Ji nori būti mylima, adoruojama, šlovinama. Tiesą sakant, kas to nenori, bet ne visiems pavyksta tai pasiekti. Dėl Natali galvas pameta didžiausi talentai ir protingi vyrai — žavis ne tik ja pačia, garbsto jos vidutiniškus literatūrinius ekzersiusus.“

Ilgainiui jos salono trauka sumenkus. Ji nusitels kitos sambūrių vietos, kiti salonai (Domic Louise de Vilmorin), labiau atsiduodantys naftalinu. Milašius ir Nathalie Barney santykiai tačiau išliks kokie bus. Gal dar labiau jų suartėja, kadangi, iš laiškų sprendžiant, Nathalie bus jam sunkiom vienatvės valandom globėja, guodėja, kone motinos pakaitalas. Ankstyvesnėse knygose apie Milašį, jei neklystu, apie tą jų bičiulystę nebuvo užsimenama.

Kalbant apie Milašiaus motiną, išryškėjanti *Septynių vienatvės Paryžiuje* puslapiuose yra Nathalie Clifford-Barney silueta. Jos portretą Tapinas piešia drąsiais potėpiais. Net, sakytu-

(Nukelta į 4 psl.)

Skulptoriaus Vytauto Kašubos sukurtas paminklo Gediminui Vilniuje maketas.

Algio Norvilos nuotrauka

Pokalbis su laureatu skulptorium Vytautu Kašuba

Ilgai lauktas atėjo metas aki-vaizdžiai įamžinti pirmą kartą pasauliui prieš daugiau kaip šešis šimtmečius paskelbtą Lietuvos sostinės Vilniaus gyvavimą ir tautos atmintyje gyvą Gedimino sapno legendą. Įspūdingą tokio paminklo projektą sukūrė mūsų žymusis skulptorius, 1941 ir 1993 metų Lietuvos Valstybinės premijos laureatas Vytautas Kašuba. Taipgi už ypatingus nuopelnus Dailės akademijai, už reikšmingus kūrybinius darbus, susijusius su Lietuvos kultūra, skulptoriui Vytautui Kašubai suteiktas Vilniaus Dailės akademijos Garbės daktaro vardas. Šitokia dviguba proga čia ir užkalbiname daktarą ir laureatą Vytautą Kašubą. Su juo kalbasi Beatričė Kleizaitė-Vasaris.

Beatričė Kleizaitė-Vasaris: Kaip jaučiatės, gavę nacionalinę premiją už skulptūrą?

Vytautas Kašuba: Žinia buvo netikėtina. Nemaniau, kad būsiu įtrauktas į kandidatų sąrašą. Jaučiuosi ypatingai pagerbtas. Esu dėkingas už darbų įvertinimą. Džiaugiuosi, kad yra skiriamos premijos, nes toks pripažinimas skatina Kūrėją ir įpareigoja siekti aukštesnio lygio.

B.V.: Kokį įspūdį daro jums dabartinė skulptūra Lietuvoje?

V.K.: Dabartinė skulptūra domiuosi. Smagu matyti, kad yra visa karta naujų skulptorių, kurių dauguma yra jau stilistiniais subrendę, su ryškiais laimėjimais ir dar daug žadantys. Turime kuo džiaugtis.

B.V.: Kaip žiūrite į žmogaus figūrą?

V.K.: Žmogaus kūne ir judesiuose įrašytos ne tik individo savybės, bet ir laikotarpis, kuriame tas individas gyveno. Meno istorijoj iš figūros pastatymo ir laikysenos jau matyti, koku istoriniu laikotarpiu ta žmogysta gyveno. Žiūrint į šiandienos žmo-

gų, norisi ir man užčiuopti mūsų laikotarpio pulsą.

B.V.: Kaip matote žmogų šiame pasaulyje?

V.K.: Čia atsakymas remtųsi asmeniškai patirtimi, ir atsakyti reiktų filosofiniai. Šioje kelionėje tuos amžinus, žmogaus gyvenimą liečiančius klausimus nebandžiau suguldyti į žodžius. Jie tartum savaime sprendėsi skulptūroje.

B.V.: Kokia istorinė epocha jums artimiausia?

V.K.: Jau seniai man artima Viduramžių skulptūra – mažomis figūromis nusagstyti 12-14 šimtmečio katedrų fasadai, durys ir altoriai. Mane dar vis veikia tam laikotarpiui būdinga skulptūrinė pasaulėžiūra. Nors temos religinės, tačiau žmogus vaizduojamas paprasto gyvenimo momentų būsenoje, pilname kasdienybės intensyvumo. Nesvetima man ir šių laikų skulptūra. Domiuosi ir vertinu abstraktes formas ir jų pasiekimus. Nors pats likau ištikimas tradicijai. Jaučiu, kad mano raidoje yra įsiterpusi ir šių laikų formalinė mąstysena.

B.V.: Kokia būtų jūsų skulptūrinė pasaulėžiūra?

V.K.: Būtų tai formos, nušvarintos nuo bereikalingų detalių, kur šviesos ir šešelių žaidimas išryškina formų apvalumus ir sąlyčius. Kur paviršiaus ramybė, sudrumsta ritmiškai, atskleidžia skulptūrinės visumos gyvybingumą. Kur plokštumų lūžiai veda akį, verčia žiūrovą judėti, apeiti statiška, nejudantį objektą. Siekiant tokios visuotinės išraiškos, ir galo nesimato.

B.V.: Kokios temos vyrauja jūsų darbuose?

V.K.: Pagrindė yra trys: žmogaus kūno studijos aktuose, biustuose ir portretuose; paskui būties tema, kurią gvildenu trijose sienose, daugiafigūrinėse kompozicijose, kaip „Būties kelio-

nė“, „Svetimi krantai“ ir „Diena iš dienos“. Trečia tema istorinė, liečianti Lietuvos praeitį. Tai valdovų atvaizdai ar figūros. Ši tema manje išliko gyva nuo ankstyvos vaikystės.

B.V.: Kaip išvykimas iš Lietuvos paveikė jūsų kūrybą?

V.K.: Atitrūkimas nuo kamieno, praradimas tėvynės ir artimųjų man skaudu dar ir šiandien. Buitinė kova, ypač skulptoriui svetiname krašte, buvo arši. Apšiai metų dirbau fabrike. Po to pragyvenimui dariau skulptūras bažnyčioms. Ir tik vėliau susidarė sąlygos dirbti laisvai, kaip sakoma „sau“. Iš kitos pusės, išvietintas į Vakarų pasaulį ir gyvendamas New Yorke, muziejuose ir galerijose gyvai susidūriau su aukščiausiais ir paskutiniausiais meno pasiekimais bei ieškojimais. Tai brandino skulptūros sampratą ir norą savitai pasisakyti.

B.V.: Kokias medžiagas naudojote?

V.K.: Lipdžiau molį ir plasteliną. Drožiau medį, kaliau akmenį ir marmurą. Plakiau švino plokštes. Mačiau savo darbus, realizuotus bronzoj. Visais atvejais pereinamoji medžiaga tarp nepastovaus lipdinio ir pastovios medžiagos visada buvo gipsas. Mėgstu gipsą. Ši medžiaga ypač jautriai priima šviesos niuansus.

B.V.: Ką dabar dirbate?

V.K.: Atėjo laikas apsiriboti mažo formato figūromis, aukščiausia 45 cm. Jos visos apvalios, trijų dimensijų, gyvenimiškose situacijose. Dirbu eksperimentines serijas, arba ciklus, bandydamas surasti naujus formų ritmus, planus, šviesų žaidimą, ypač grupinėse kompozicijose. Likau ištikimas žmogaus figūrai. Šiuos darbus realizuoju gipse, gal vieną kitą atliedinsiu bronzoje. Tikiuosi, kad eventualiai ir šie darbai atsiras Lietuvoje, prisijungs prie

(Nukelta į 4 psl.)

Oskaras V. Milašius

Lietuva

Tos žemės vardas – Lietuva – užvaldė mano protą ir jausmus.

Aš trokštu jums atskleisti ją.

Ateikit! Dvasioje nuvesiu jus į svečių kraštą, ūkanotą, glūdų, šnarantį...

Suvasnokime sparnais – aure, jau skrendame per šalį, kur kiekvienas daiktas turi blausią atminimų spalvą.

Apgaubia mus vandens lėlių kvapas, plėkstančių miškų garai...

Tai Lietuva, la Lituanie, Gedimino ir Jogailos žemė.

Atsiveria mums susimąščiusi šalis, kurios vėsi, dulsva padangė turi visą pirmąpradės giminės gaivumą. Ji nepažįsta prabangos liūdno – subrestė.

Po septynių žiemos mėnesių letargo, ji, nubudus, šoktelia nuo pavasario staigos grožybės, o rugsėjo vidury nauji atolai, netgi vasaros nedavę, juodvarnių kranksmais vėl skelbia ilgą žiemą.

Tada lietuviškųjų vasarų medaus kvapnis užleidžia vietą rudeniniam dvelksmui, kuris yra lyg siela Lietuvos, –

Saldrūškis kvapas, nelyginant išvirtusio karštiniaus medžio, samana užkloti, ar griuvėsių po lietaus, kai vasara jau baigias.

Balgana šviesa dūluoja klony, o šėma migla nugulus ant mišku.

Tylų saulės veidą niaukia ikyrių minčių nykumas.

Nors dar nesnigo, paplukusiuos keliuos ratus pakeičia rogės.

Nuo upės smelkias per laukus linų markos tvaikai.

Galop iškrinta lapkričio sniegai, o vakarais sarginiai šunės vėl užtraukia savo begalinę šneką su vilkais iš seno miško, skendinčio rūkuos.

Lapkričio simfonija

Ten visa bus kaip ir šioj žemėj. Tas pat kambarys.

– Taip, mano kūdiki, tas pat. Gdynių paukštė auštant lapuose,

Blyškiuos nelyginant mirtis: tada atsikelia tarnaitės,

Girdėti kibirų duslus, ledinis bildesys

Aplink šaltinį. O nuožmi jaunyste! Ir tuščia širdie!

Ten visa bus kaip šiam pasauly. Ten bus

Skurdžių balsu, žiemos balų iš priemiesčių senų,

Bus stiklius surginas dainuška,

Iškaršusi bobulė su apšepusiu kyku,

Bešaukianti žuvų vardus, su mėlyna prikyšte vyras,

Kurs spiaudo į pūslėtą nuo neštuvų delną,

Kažką bestaugdamas, lyg paskutinio teismo Angelas.

Ten visa bus kaip šiam pasauly. Tas pat stalas,

Bus Biblija ir Goethe, bus suplėkęs rašalas,

Bus popiera, baltoji moteris, kuri mintis išskaito,

Bus plunksna, atvaizdas. O, mano kūdiki!

Ten visa bus kaip žemėj. Tas pat sodas,

Gilus, gilus, ūksmėtas, tankus. O vidudieniui artėjant,

Ten džiaugsis susirinkę žmonės,

Kurie dar niekad nesimatė ir kurie

Apie vieni kitus vien tiek težino:

Reikės lyg šventei apsiirengti ir keliaut

Pranykusių naktčia vienam, be meilės ir be žiburio.

Ten visa bus kaip šiam pasauly. Ta pati alėja:

Ir (popietėj rudens) alėjos vingy,

Ten kur gražus takelis nusileidžia baukščiai,

Lyg iš ligos pakilus moteris,

Klausyki, mano kūdiki, mes susitikime kaip čion kadaise;

Tu pamiršai suknelės savo andienykštę spalvą;

O aš tik menką laimės mirksnį pažinau.

Tu būsi apsiivilkus šviesmėle, gailia spalva,

Gi tavo skrybelaitės gėlės bus mažytės, liūdno.

Paulius Augius

Medžio raizynas

Paulius Augius

Medžio raizynas

Ir aš jų vardo nežinosiu, nes gyvenime

Tik vieną graudžią ir smulkutę gėlę pažinau – Neužmirštuolę, prisnūdusią seniai Slėpynių krašto griovose, Našlaitę gėlę. Taip, širdie brangi! nelyginant šioj žemėj.

Ir bus tenai glūdus takelis, drėgnas nuo kaskadų aido.

Ir tau minėsiu miestą ant vandens,

Florencijos naktis

Ir Bacharacho rabiną. Ten bus taip pat

Apies, žemas mūras,

Kur snaudė senas, senas liūčių kvapas, ir šalta,

Raupsuota ir vėslė žolė siūbuos ten savo tuščią žiedą

Tyliam upely.

Dirvonai

Kaip tu atklydai pas mane, toks nuolankus ir liūdnas? Aš nebežinau.

Be abejo, kaip ir mirties mintis – su gyvybe pačia.

Tačiau nuo mano pelenotos Lietuvos lig pragarinių Rumelio nasrų,

Nuo Bow-Streeto lig Marais ir nuo kūdikystės lig senatvės

Aš myliu (taip kaip myliu žmones –

Sena, nuo gailėsčio, rūstybės ir vienatvės nudėvėta meile) tąsias užmirštas žemes,

Kur stypso čia per daug lėtai, tenai per greit mieste išaugusi žolė,

Lyg gatvėse be saulės kūdikiai balti, –

Šalta, nevalyva, nemigus, lyg slogi mintis,

Atėjusi su vėjais iš kapu,

Gal viename iš tų juodu, nuzulintų drobulės gniūžulų,

Kuriuos pakriaušėse pasimeta po galva senės, snausdamos sutemoj kraupioj.

Iš mano jaunumės, nuvalkiotos pietų kraštuos

Ir šiaurėje, man ypačiai išliko štai kas:

Liguista ir klajoklė mano siela nyksta, lyg ištroškusi žolė tarp mūrų,

Ir užmiršta ir pamesta čionai.

Pažįstu tą, kuriam Libano kedras davė ūksmę! Liekana

Gražaus nepalytėto meilės sodo. Ir žinau, jog ten kadaise, Išmušus valandai švelniai, jie pasodino šventą medį,

Kad liudytų; bet priešai nugalėjo ir bežadę amžinybė,

Ir vyras ir žmona bevardžiai mirė,

Ir jų meilė mirė, ir kas gi juosius beatmins? Kas? Gal tu, Toks liūdnas, liūdnas krapnojime lietu,

Gal mano siela? Visa tai ir tu pamirši veikiai.

Ir dar anas, kur lietūs, ūkanos ir vėtros sau bažnyčią susirado.

Kai priemiesčiuos užėdavo žiemą, kai pirklio laivas Keliaudavo prancūzų žemės rūkuose, kaip būdavo smagu, Vargdienių šventas Julijonai,

Man vaikščioti po tavo sodą! Gyvenau kokčiausioje lėbonėj,

Tačiau mane jau traukė žemės širdis. Žinojau: plaka ji ne rožių soduos. prižiūrėtuos,

O ten, kur auga apleista, skurdi sesulė mano – dilgėlė.

Todėl jei nori išiteikti man – vėliau, toli nuo čia! –

Tu ošiantis, atgijusiais žiedais patvinęs sode, Kur kiekviena vienatvė stos su savo veidu ir vardu,

Ir bus žmona,

Pasaugoki prie samanoto mūro, kur driežai

Tau rodo Arielio miestą nekaltoj migloj, Pasaugok mano gailiai meilei užkampį, pelėsių, šalčio ir tylos bičiulį.

O kai mergelė su Thummim ir Urim apdaru

Paims mane už rankos ir nuves tenai, lai žemėj liūdintieji Atsimena, pažįsta ir pasveikina mane;

Dagys, kerota dilgėlė ir šunvynė, vaikystės priešė. Jie žino, jie išmano.

Vertė Antanas Vaičiulaitis

Pokalbis su laureatu Vytautu Kašuba

(Atkelta iš 3 psl.)

ten esančios mano kolekcijos.

B.V.: Kaip žinote, Gedimino paminklo projektas jau pereina į statybos fazę. Ar turite dėl to rūpestių?

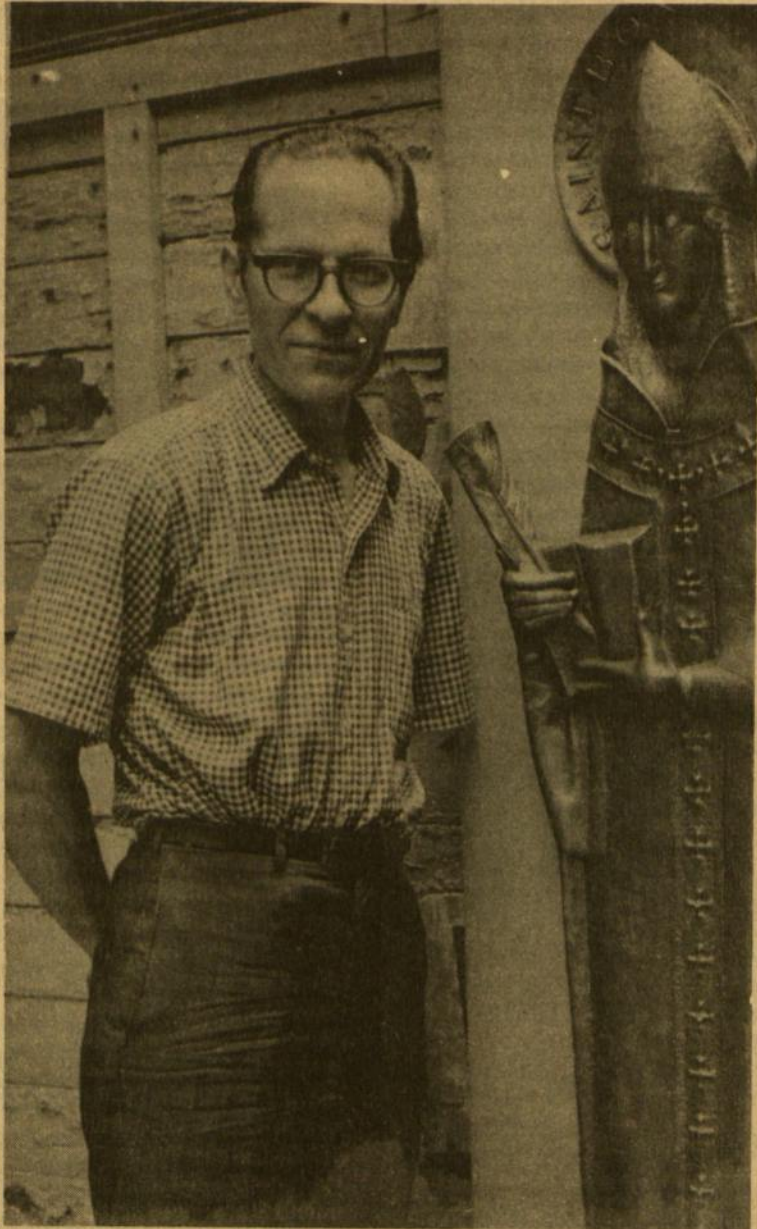
V.K.: Esu jau padaręs 4-rių kunigaikščių portretinius medalionus skalėje 1:2, kurie bus iškalti granite, pjedestalo masyve. Atrodo, kad bus statomas ir „Paminklas Lietuvai“ Druskininkuose, su simboline Mindaugo figūra. Pasitikiu valdyba ir patarėjais, žmonėmis, kurie turi nuovoką ir patirti.

B.V.: Kadangi pats negalite šių paminklų realizuoti, ar tikite, kad kiti skulptoriai sugebės tai atlikti?

V.K.: Pasitikėjimą turiu visišką tiek Mindaugo Šnipu, kuris dirba prie Gedimino paminklo, tiek ir Mindaugo Aučyna, kuris dirba prie Druskininkų paminklo. Abu man žinomi kaip pajėgūs skulptoriai ir šaunūs vyrai, sugebantys įsijausti į mano darbų stilių. Modelius didinant, jau pats formatas inė naują sampratą, ir jų rankos paliks asmenišką pėdsaką. Džiaugiuosi, kad jie sutiko bendradarbiauti.

B.V.: Ką palinkėtumėte Lietuvai?

V.K.: Tauta dabar sunkiame, pereinamame laikotarpyje. Manau, kad remti kultūrinius pasireiškimus dabar itin svarbu. Tik per kultūrinius savitumus tautos išryškina savo veidą. Tad menininkams linkiu andinti savitą autentiškumą, per kurį ir tautos individualumas atsiakleis.

Vytautas Kašuba prie vienos savo skulptūros. Vytauto Maželio nuotrauka

Nauja studija apie Oskarą V. Milašiu

(Atkelta iš 2 psl.)

kai. Tapinas neranda reikalo kartoti žavios, hollywoodiškos legendos apie Milašiaus tėvą „coup de foure“, staigų ismilylį, į gražuolę Miriam iš pamatytos Varšuvos fotografo vitrinai nuotraukos. Pasitikiu, jis taip pat ir pasakė, kad tos Miriam duktė hebrajų kalbos mokytojo dukters. Iš tikro jos tėvo būtų svetainės užvaizdos nuomotoja.

Vaidžiai nupiešdamas Ponios vargingą dvarininkavimą Čerėjos valdose, L. Tapinas, manding, nepakankamai išryškina jos sankirtas su giminačiais iš Drujos, vedančiais prieš ją nuolatine kovą. Ypačiai tu ponelių užsiutimą ant tos „gobšės žydėlės“, kai ji pardavė rusams Čerėją. Savo knygoje *Une autre Europe* Cz. Milosz'as tvirtina, kad tai buvus lenkų akim „išdavystė“, nes tuos Mocarstą praradusi savo avanspą Gudijos plynėse.

Kas neįtikėtina ir, sakytumėm, patologiška tai, kad pats Milašius, atrodytų, ne kartą palaikydavęs motinos priešin. Jis yra ne kartą prasiaręs apie ją nepalankiai, o savo kabalistiniuose sapnų jėgose ir visai šurkščiai. Neprisimeniu, kurioj knygoj teko išskaityti, kad vienu metu Milašius buvo parsigabėjęs motiną gyventi kartu Paryžiu, bet neapsikentęs jos „sumaterialėjimo, valdingumo ir kišimosi į ne savo reikalus“. Nors šiaip jie susitikdavo kartą į metus Marienbado kurorte. Jis negalėjęs dalyvauti jos laidotuvėse Varšuvoj, nes tuo metu nebuvę diplomatiniai santykių tarp Lietuvos ir Lenkijos.

Išskyrus paskutinę detalę, Tapinas tuos dalykus nutyli. Neatrod taip pat, kad jis būtų susipažinęs ir su anonimino autoriaus straipsniu, pasirodžiusiu *Draugo* litriniam priede 1977 m. spalio 22 ir 29 dienomis, pavadintą „Kelionė į Čerėją“, iš kur žinom, kad to krašto moters dar prisimenančios dvarininkienės. Jų nuomone, Miriam nebuvo nei aplaidi, nei savanaudė. Veikiausiai ir nelaiminga moteris, kuriai tekdavę slapstyti nuo brutalaus mušėikos vyro pas kumetus kaimynės.

Šiaip tenka pripažinti kad L.

Tapino atkuriamoji Čerėjos aplėistybės ir nykulio freska prašoka savo vaizdingumu visus iki šiol skaitytus to svieto pagairės aprašymus:

„Susigrūdusios į krūvą, kirvarpų išastos, susikūpinusios rusų izbos, lenkų trobos, kiek talpesni, bet tokie pat skurdūs žydų namai, pilni nešvarių, nuogų vaikų, kurie žiūri pro langus savo abejingom akim liesuose veiduose. Keli baltagalviai voliojasi purve drauge su paršiukais.

O priešais eina žmonės, jo Čerėjos žmonės — žydai, apsvilę ilgais ir dvokiančiais levitais. Jų veiduose begalinis skurdas, pažymėtas bibliniu išsigimimo ženklu. Sunkiu žingsniu kinkuoja valstiečiai, ilgais pelenų spalvos plaukais. Vieni slenka nuleidę galvas, kiti iš savo suplotų žemės spalvos veidų numeta suktą ir grėsmingą žvilgsnį. Praeina moterys, apsigobusios pilkomis, šiltomis, utėlėtomis skaromis. Kreivos, susenusios, išsunktos dažnų gimdymų. Visi jie lenkiasi, nuplėšia kepurės prieš jį, šeimininką, geradarį, savo poną.

Viešpatie, argi tai jo kraštas, jo tėvynė, kuriai jis turi tarnauti ir padėti? Oskaras su siaubu žiūri į tą skurdo ir išsigimimo panoptikumą, apimtas keisto jausmo...“

Nemažiau spalvingai, jautriai *Septyniose vienatvėse Paryžiuje* aprašomas ir tą kampą ištikęs pogromas. Reljefiškai Tapinas pavaizduoja ir jaunojo Milašiaus susidėjimą homoseksualų, pederastų ir narkomanų gauja, vadovaujama Oscaro Wildeo, tragiškai smurганčio, geibstančio nuo absento. Kaip ir kiti Milašiaus biografai, Tapinas nemėgina apibūdinti tu Milašiaus draugelių kaip parazitų, švaistūno išlaikytinių. Nežinomu rašančiam faktui yra Milašiaus susidraugavimas su Christianu Gausu ir tai, kad vienu metu Milašius teiravėsis apie galimybes emigruoti Amerikon.

Milašiaus klajonių po Europą laisvųjų autorių pramena „vaizduojama“ (buvo tokia austrų komedija „Lumpacivagabundus“) metais“. Komiškų įvykių tačiau tame poeto bastymesi po Europą nėra akyse sukumpusi po viso-

kios melancholijos, nuobodžio ir depresijos nešuliais baironiška Milašiaus figūra. Kadangi pats Milašius yra tuos savo psichologijos bruožus pripažinęs, šiuose puslapiuose atskleidžiamas vykusiai būdingas išnykstančiam aristokratų luomui polinkis maišytis po skurdžiausių miestų ir uostų kvartalus, mėgaujantis širdyje žmonijos nuopuolio reginiais. Prancūzai vadina tą sadomasochistinį polinkį „encanaillement“, atseit „sušunėjimu“. Bet tai užgaulus šunų padermei žodis. *Septyniose vienatvėse Paryžiuje* išryškkinamas neblogai ir kitas Milašiaus polinkis, būtent susidėti (laimei trumpam) su neaiškiomis konspiracinėmis kuopelėmis. Vis tai nauji, daugelis negirdėti ar primiršti dalykai.

Nors daugumos nuomone biografinis žanras yra lengvai įvaldomas — iš čia ir tokia gausybė kūrinių, parašytų sumanių amatininkų „maurų“ (ghost writers), iš tikrųjų tai daug kūrybingumo reikalaujantis darbas. Jį puoselėjančiam, būtina nuolatos nepasitikėti žmonių liudijimais, nuolatos patikrinti faktus, kuriuos žmogaus netobula atmintis iškraipio, sumaitoja, dažniausiai pasilaikydama kas trivialu. Briografiškos žanras iš kitos pusės reikalauja Dievo dovanos perteikti visa tai savitai ir

UŽBAIGTI RESTAURACIJOS DARBAI

Sausi 20 d. Lietuvos filharmonijoje po šešerius metus trukusios restauravimo pertraukos įvyko pirmasis koncertas. Filharmoniją atnaujino lenkų restauratoriai. Darbai buvo beveik sustoję, nes lėšos filharmonijos rekonstrukcijai iš pradžių buvo gaunamos iš Maskvos. Tačiau, ekspremjero Gedimino Vagnoriaus ir Kultūros eksministro Dariaus Kuolio pastangomis, darbai nenutrūko. Viso pastato rekonstrukcija kainavo 1.6 mil. dol. Balandžio mėnesį Lietuvos filharmonijoje laukiama Europos jaunimo orkestro.

spalvingai. O labiausiai autoriui būna apmaudu, kad net ir tais atvejais, kai jam pavyksta atkurti tolimų epochų reginius, jam vis vien tenka susilaukti priekaištų, jog užmiršęs paminėti, išgildinti tokius ar kitokius dalykus.

Ne kitaip taip yra ir *Septynių vienatvių Paryžiuje* atveju. Pravartu būtų buvę, jei autorius būtų pasisakęs daugiau apie Milašiaus kūrybos pasitikimą Lenkijoje, JAV, Izraely ar Didž. Britanijoje. Bent skaitytojai tai įdomiau negu sužinoti, kad pirmą kartą jo eilėraščių buvo išverstas „iš prancūzų kalbos“ ir atspausdintas Amerikos lietuvių žurnale „Vytis“ 1920 metais. Neabejotinai skaitytojai būtų buvę įdomu patirti apie Milašiaus įtaką į mūsų lyrikos raidą...

Gera tačiau šiuo atveju prisiminti vieną dėsni. Būtent, kad tokie ir panašūs priekaištai daromi biografių autoriams tada, kai jos brandžios ir paveikios. Trafaretinių, blankių knygų atveju skaitytojas paprasčiausiai jas trenkia į šalį.

Būtų neįtikėtina, kad toks likimas ištiktų *Septynias vienatves Paryžiuje*. Savo įvairumu, sodrumu ir lakumu jina nuspelnys neabejotinai skaitytojų palankumui. Teliaka vien padėkoti jų visų vardu Lietuvos Akcinio Inovacinio banko Kauno skyriui už suteiktą finansinę paramą šiam leidiniui išvyti dienos šviesą.

Laimonas Tapinas. *Septynios vienatvės Paryžiuje*. Dokumentinė proza. Redagavo Aleksas Dabulakis, Robertas Keturakis. Meninis redaktorius Algirdas Jurėnas. Kaunas 2002 m.

Oskaro V. Milašiaus mėgtasis Fontainebleux miškas. Fontainebleux vietovėje, ne per toli nuo Paryžiaus, Milašius praleidė pastaruosius savo gyvenimo metus. Ten jis ir mirė.

Nauji leidiniai

Naujasis ŽIDINYS

• **NAUJASIS ŽIDINYS-AIDAI, 1993 m. gruodžio mėn., Nr. 12.** Religijos ir kultūros žurnalas. Vyr. redaktorius Petras Kimbrys. Žurnalo adresas: „Naujasis Židiny-Aidai“, Literatū g. 9-33, 2001 Vilnius, Lietuva-Lithuania. Žurnalą leidžia „Katalikų pasaulio“ leidykla.

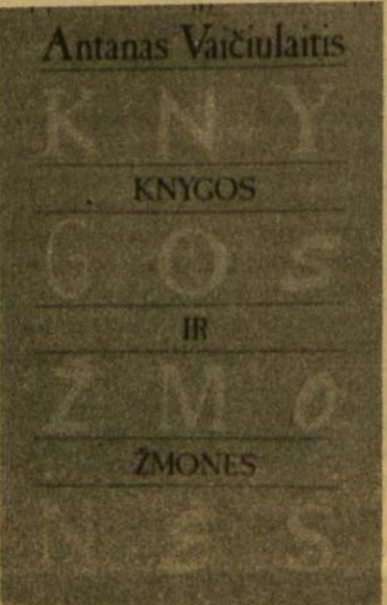
Tai vienas iš pačių geriausių kultūros žurnalų, išeinančių šiuo metu Lietuvoje. „Naujasis Židiny-Aidai“ yra, galima sakyti, tradicijų tęsėjas tarpukario metu Lietuvoje ėjusio „Židinio“ ir pokario metais Europoje ir Amerikoje ėjusio „Aidu“. Žinoma, prieš akis redaktoriui turint ne anų praeitį, o šios dienos lietuvių tautos religinę, kultūrinę ir visuomeninę situaciją.

Žurnalas yra didelio formato, gražiai iliustruojamas, išeina reguliariai kas mėnesį, 100 psl. Žvilgtelėkime tik į pastarojo numerio apimtį, kad pajustumė, kaip įdomiai ir plačiai į viską žvelgiama. Vedamąjį — „Laiškas redaktoriui“ rašo poetas Jonas Juškaitis, liedsdamas istorinę „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kroniką“ ir dabartinę situaciją Lietuvoje. Krikščioniškosios klasikos puslapiuose duodamas Aurelijaus Augustino XLI psalmės išdėstymas, parengtas Mantu Adomėno. Aktualiojoje teologijoje matome Josefo Piepero svarstymus „Ne žodžiai, o realybė: Duonos sakramentas“; vertimas Jono Barono. Spausdinamas Kazio Bradūno poezijos pluoštas „Daržininko vasara“. Apie tris žemaitijos altorius rašo Marija Matuškaitė. Prisimenamas anksčiau „Židinio“ redaktorius Jonas Pankauskas. Apie jį 90 metų sukakties proga rašo Valentinas Markevičius. Spalvingai

gyvas yra Ričardo Pakalniškio vedamas pokalbis su Tomu Venclova. Čia paliečiamos tikros mūsų šiandieninės literatūros, ypač poezijos verdės.

Visa pusė žurnalo apimties skiriama „Apžvalgoms“. Jos kaip niekur kitur yra aktualios, įžvalgios ir parašytos neatkūtinai. Šiame numeryje jos liečia Religiją, Kultūrą, Visuomenę, Knygas ir žurnalus. Visose temose neaplenkiamas ir išsivijęs kultūrinis gyvenimas. Štai Apžvalgų puslapiuose žvelgiama į Juozo Ambrazevičiaus — Brazaičio gyvenimo kelią, o knygų ir žurnalų aptarimuose recenzuojama Čikagoje išleista „Lietuvių egzodo literatūra 1945-1990“.

Mūsųose čia „Naujajį Židinį-Aidus“ labai patogiai galima užsiprenumeruoti šiuo adresu: Kun. Leonardas Andriekus, 361 Highland Blvd., New York 11207. Žurnalo metinė prenumerata 44 dol. Ją irgi siųsti vardiniai nurodytu adresu.

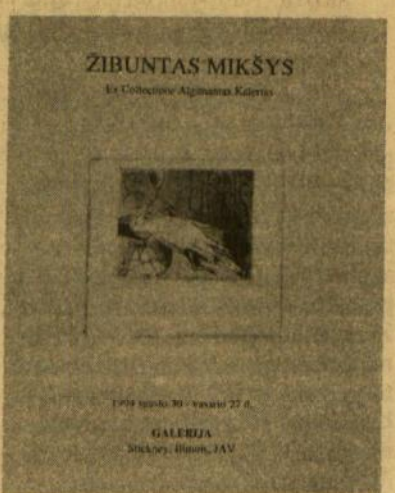

• **Antanas Vaičiulaitis. KNYGOS IR ŽMONĖS.** Išleista „Vagos“ Vilniuje. Leidimo metai pažymėti 1992, nors iš tikrųjų knyga pasirodė 1993 m., o mus ji čia pasiekė tik dabar. Tai Antano Vaičiulaičio straipsnių apie literatūrą, rašytojus, knygų recenzijų ir kitokių šios rūšies raštų rinkinys, užklojantis knygoje net 570 puslapių. Pirmiausia dedamas Vytauto Kubiliaus įvadinis straipsnis — „Prozos meistras — autoritetingas kritikas“. O paskui knygos turinys skirstomas į tokias padalas: Straipsniai, Rašytojai, Atvaizdai, Kny-

gos: Poezija, Romanas, Novelė, Apsakymas, Antologijos ir studijos.

Literatūros bičiuliams tokia knyga tai tikras lobis. Skaitytojai Lietuvoje visa tai tartum nežinomos žemės, staiga iškylančios prieš jo nustebusias akis. Bet ir išsiviję dabar smagu parankiai vienoje vietoje pavartyti šios rūšies Vaičiulaitį, apie kurį savo įvado pabaigoje Vytautas Kubilius sako: „A. Vaičiulaičio kritika, ginanti autonominę literatūros vertę, stoja į tą pačią gretą, kurioje rikiuojasi V. Mykolaičio-Putino, B. Sruogos, J. Ambrazevičiaus, J. Keliučio, M. Miškinio kritikos darbai. Šioje gretose jis išsiskiria estetinio išgyvenimo atvirumu, subtilia stiliaus kultūra, sintetiniu mastymu europinės literatūros kontekste.“

• **ŽIBUNTAS MIKŠYS. Ex Collectione Algimantas Keler-tas.** 1994 sausio 30 - vasario 27 d. „Galerija“, Stiney, Illinois, JAV. Tai atskiro paminėjimo vertas vienos, Čikagos pašonėje vykstančios parodos katalogas. Tiesiog galėtume sakyti, jog tai ne katalogas, o puikus reprezentacinis šios rūšies leidinys. Taip ir reikėtų jį traktuoti. Rankose turime geriausio popieriaus, didelio formato 32 psl. leidinį, plius dar ir viršelį. Prieš akis — 31 subtili Žibunto Mikšio miniatiūra, kuriai kiekviename puslapyje labai estetiškai vietos nepagailėta. Katalogo įvadinį žodį čia Danas Lapkus užbaigia taip: „Ši paroda — puikiai panaudota dr. Algimanto Keler-to galimybė pasidalinti su kitais gero meno patirtimi ir praturinti žiūrovą dailininko, o tuo pačiu ir kolekcionieriaus, gyvenimo vertybių supratimu“. Tie žodžiai tinka ir čia minimam katalogui.

Atokiau nuo epicentro

Nesigilėjau šeštadienio popietę praleidęs 405 greittelyje, Crenshaw bulvare ir pagaliau jaukiam Palos Verdes meno centre. Lydėjo ta pati dosni Kalifornijos saulė. Vaziuodamas į pietus tolu nuo to brutalaus sausio 17-tosios drėbėjimo, dar vis nervus dirginančio trijų, keturių, net penkių balų podrebišiais (after-shocks). Gyvenime galima su daug kuo apsiprasti. Tik ne su Žemės motinėlis tūžmu.

Palos Verdes meno centro Collectors galerijoje šiuo metu (nuo I.15 iki III.19, 1-4 PM valandomis) vyksta dailininkės Danguolės Ritos Kuolienės kollografinių darbų paroda. Antraštas: 5504 West Crestridge Road at Crenshaw, Rancho Palos Verdes, Ca.

Jos subtilius paveikslus esu matęs L.A. Šv. Kazimiero parapijoje rengtose telktinėse parodose. Iš jų dvelkė ir sugebėjimas, ir gaivus kitiškumas. O tai ir yra menininko stiprybė — išsiskirti iš kitų, būti pasirinkto žanro šeimininku.

Dabar spalvotuose grafikos lakštuose Danguolė nauju būdu išreiškia savo estetinę jauseną — juodame fone derindama apytam-sio kolorito lopinius, primenan-

čius skiaučius, šukių, uolienu tekstūrą. Tie prislopintu žibesių žėrintys pavidalai tarsi byloja archeologine kalba. Bet ne man apie tai gražbyliauti.

Ekspozicija pavadinta „Out of Bounds Collographs“, tarsi norint pabrėžti tradicijos ribas peržengiantį Danguolės originalumą. Savo technika ir siekius ji nusako išskabintame lape. Yra, berods, 18 darbų. Devyni nedidelio 11 x11 colių formato sudaro vieningą „Langu“ ciklą. Meditacijai žvilgsnį itin patraukia didesni lakštai (26x34 ar 34x26), savo poetiškais pavadinimais tariantys j mus apgobiančio pasaulio mįslingumą: „Tylusis globėjimas“, „Sveikinant naktį“, „Paslaptys po mūsų pėdomis“...

Iš tiesų, nežiūrint istobulintos technologijos, seismografo ir mokslininkų smegenų skvarbumo, žemė po mūsų kojomis tebelieka paslaptingai pilna dramatiškų netikėtumų. Menui gal ir lemta bent iš dalies atsverti negandas, savaip atstatyti žmogaus egzistencinę pusiausvyrą. Apie tai mažiau, grįždamas į apniokotą, įbaugintą Santa Moniką.

Pr. Visvydas

TARPTAUTINIS TEATRŲ FESTIVALIS

Čikagoje nuo gegužės 24 d. iki birželio 10 d. vyks tarptautinis teatrų festivalis, kuriame dalyvaus pasaulinio garso teatrai iš Anglijos, Olandijos, Meksikos ir JAV. Dalyvaus septynios teatrų bendrovės. Tai jau bus penktas Čikagoje įvyksiantis tarptautinis festivalis.

ŠEKSPYRO TRAGEDIJA ČIKAGOJE

Pirmaujantis Čikagoje (200 So. Columbus Drive) Goodman teatro iki vasario 19 d. stato Šekspyro tragediją „Ričardas II“. Vaidinamos žiauros varžybos dėl Anglijos sosto. Šimtmečius išliekanti Šekspyro tragedija intriguojanti. Profesionalų aktorių vaidyba sklindi. Vaidyba atliekama dabartine anglų kalba, kostiumai ir scenovaizdis moderniški. Pastatymas žiūrovams patrauklus. Nužudymo žiaurumus, likviduojant karalių Ričardą II, žudikas ryžtasi atpirti savo atgailos kelionę į Šventąją žemę.

• Garu varomos spausdinimo mašinos pirmą kartą Čikagoje panaudotos 1845 m. gruodžio 27 d. „Chicago Democrat“ laikraščio spausdėtojų.